AZ

ATHENAEUM

1899

KEREPESI-UTI ÉPÜLET.

AZ INTÉZET KŐNYOMDAI SZINNYOMÁSA.

Amióta az államok kulturájának mértékeül az irni-olvasni tudók számát tekintik, s a kormányok állandó törekvése oda irányul, hogy az analphabeták száma mindinkább csökkenjen és végső eredménykép minden ép elméjü egyén az irás és olvasás művészetével megbarátkozzék: azóta a mi Magyar Hazánkban is alig akad ember, akinek Gutenberg korszakalkotó találmányához aktiv vagy passziv értelemben köze ne volna. A könyvsajtó termékei — ugy könyv mint ujság alakjában — eljutnak ma már az ország legrejtettebb zugába, s bizvást mondhatjuk, hogy, ha hazánk népében megvolna az az éles gyakorlati érzék, mely nem éri be a kész tárgyak szemlélésével és használásával, hanem a dolgok eredetével, előállításával is törődik: akkor a nyomdai ipar volna az, melynek titkaiba a legtöbb ember óhajtana behatolni.

Azt hiszszük, nincs is az emberi elme alkotásai között más, mely a nyomdászattal egyrészt hatás tekintetében vetekedhetnék, de másrészt sokoldalusságánál fogva tanulmányozásra ennél érdekesebb volna. Már a legelemibb kézi sajtó, amilyent évszázadokkal ezelőtt használtak, leleményes, szinte bűvös hatásu gépezetnek nevezhető; de hol maradtak el a boldog régi idők sajtói egy mai, modern nyomda berendezései mögött. A döczögő taliga lassu járásától egészen a leggyorsabb menetű villámvonat robogásáig a technikai haladás nem

szembeötlőbb és nem megdöbbentőbb, mint az az óriási külömbség, mely a mult századok primitiv kézi sajtója és egy körforgó ikergép között mutatkozik.

A nyomdászat fejlődése csak abban hasonlit a járóművekéhez, hogy itt is, ott is egyaránt használatban van még a régi, egyszerü szerkezet ép ugy, mint a csodás alkotásu modern gépezet. Járunk napjainkban is parasztkocsin, viczinálison és futárvonattal, nyomatunk hasonlókép kézi sajtón, gyorssajtón és körforgón.

Egy nagyszabásu modern nyomdának az adja meg a különös érdekességet, hogy benne a történeti fejlődés egyes phásisait is megfigyelhetjük, mert a gondos, okos gazda nem dobja félre a régi gépezeteket, hanem keres és talál ezek részére is különféle foglalkozást, munkát.

Hazánkban jelenleg nincs nyomdai ipartelep, mely terjedelem, sokoldaluság és a berendezés tökéletessége tekintetében vetekedhetnék az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. társulatnak uj berendezésü gyárával. A fővárosi forgalom góczpontján, közvetlenül a Nagy Körutnak a Kerepesi-uttal való keresztezése mellett *Kerepesi-ut 54. sz. a.* épült fel az Athenaeumnak palotaszerü uj háza, melynek előkelően egyszerü, izléses renaissance-stilü homlokzata már messziről elárulja, hogy nem bérkaszárnyának, hanem kulturalis czélokra épült. A tetőzeten felállitott „Athene“ ércz szobra és az aranymozaikban diszlő felirás megmagyarázza, hogy mily nagy mívelődési czélnak szolgál ez épület.

Az Athenaeum nem lakott mindig ily pompás és kényelmes palotában. A társulat, mely a régi s nagyhirü Emich Gusztáv-féle könyvkiadó vállalatból és nagy nyomdából keletkezett, az Emich-féle telepen, a Ferencziek-terén kezdte meg müködését 1868-ban. A kezdetben modern és kényelmes berendezés az üzlet fokozatos fejlődése és fellendülése következtében az idők során ósdivá és szükké lőn, és ez inditotta arra az Athenaeum igazgatóságát, hogy a fokozott modern igényeknek megfelelő és terjedelmileg hosszu időre elegendő nagyságu uj telepet felépitse és berendezze. A minden részletre kiterjedő épitési programmot, beható tanulmány és a külföldi tapasztalatok felhasználásával Emich Gusztáv vezérigazgató készitette el, melynek alapján Kauser József és Krumholz Ágost műépitészek készitettek tervvázlatokat. A kiviteli tervek elkészitésével és az épitkezés műépitészi feladatával az igazgatóság Krumholz műépitészt bizta meg; az épitési

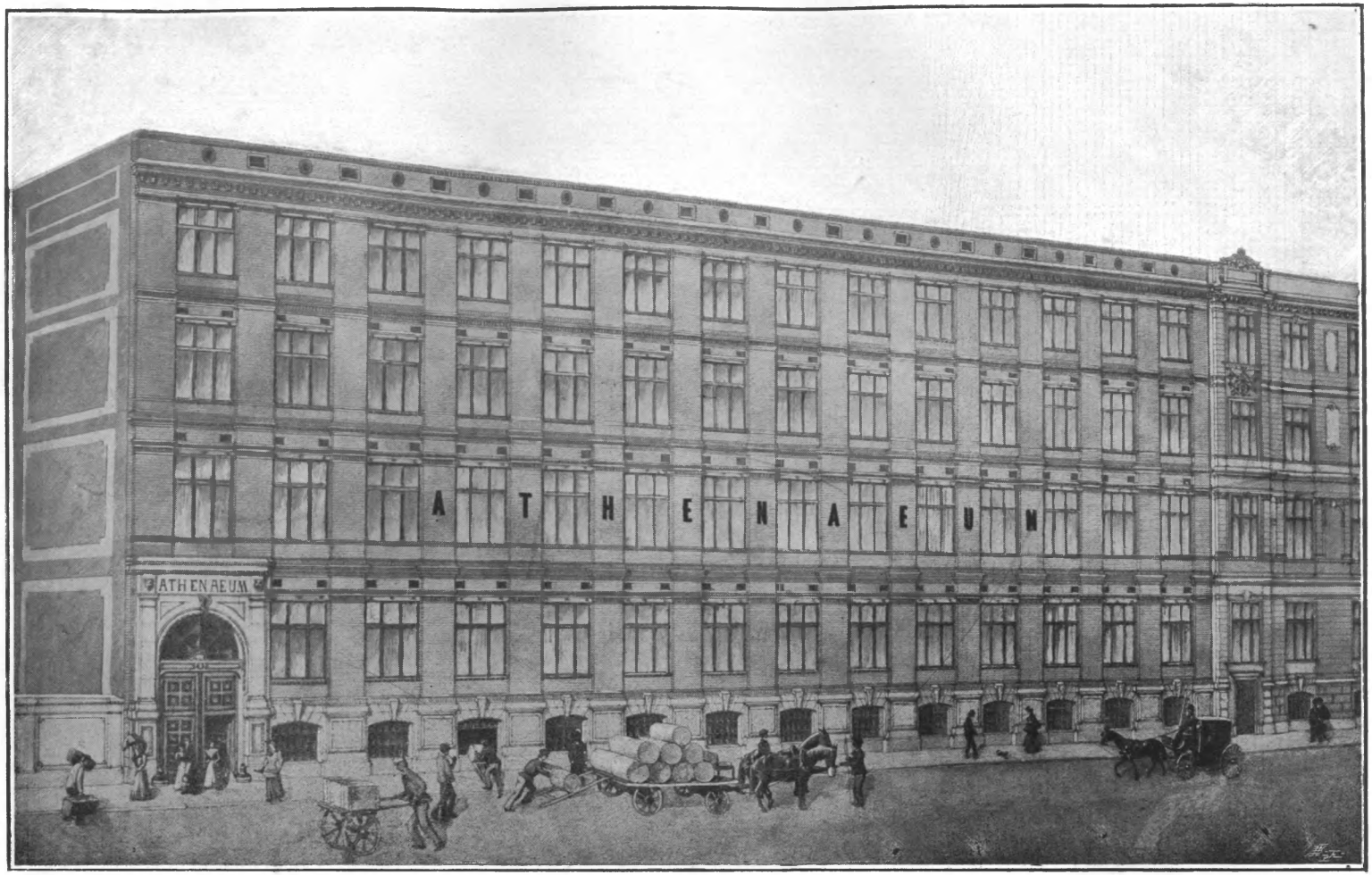

MIKSA-UTCZAI GYÁRÉPÜLET.

munkát pályázat utján Hauszmann Sándor és Novák Ferencz épitőmesterek vállalták el.

Mint a teleknek alanti tervrajza mutatja, a Kerepesi-uti épület távolról sem ad fogalmat az Athenaeum teljes otthonáról, mert ez szinte csak fogadó terme a nagy gyárépületnek, mely a Miksa-utczában kb. 56 m. hosszuságu utczai homlokzattal egész a New-York palota bérházáig huzódik.

Ez a Miksa utczai épület-tömb ma még nem áll egészen az intézet üzemének szolgálatában, mert a jelennek czélszerü kihasználása

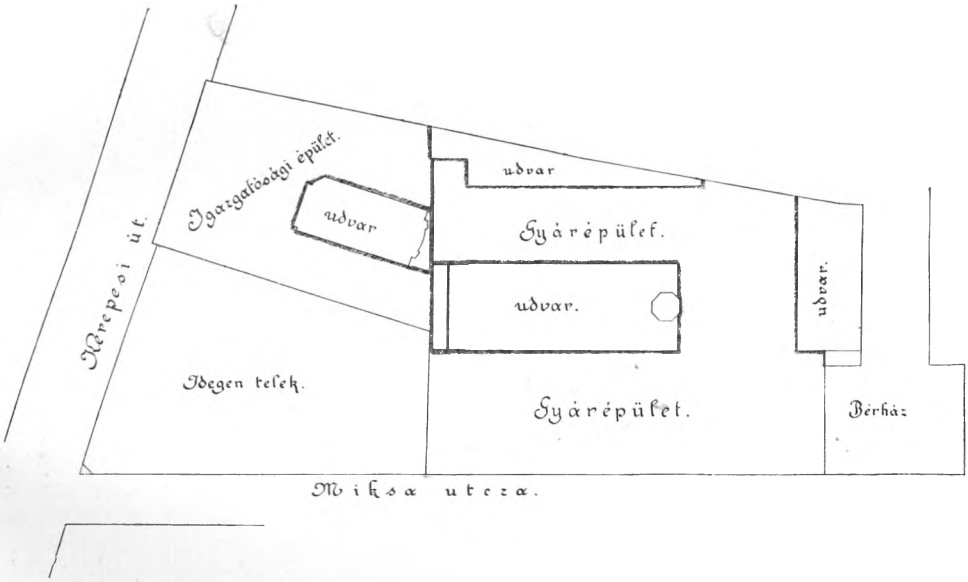

AZ ATHENAEUM ÉPÜLETÉNEK ALAPRAJZA.

és a jövőről való okos gondoskodás egyaránt azt javasolták, hogy e telek egy része egyelőre bérház gyanánt értékesittessék, mely bérház (Miksa-u. 8. sz.) ugy emelet-beosztások, mind hordképesség tekintetében már is ugy van megszerkesztve, hogy nagyobb üzleti fejlődés esetében ennek egyes emeleteit fokozatosan bármikor összeköttetésbe lehet hozni a nagy gyárépülettel.

Visszatérve a mi fényes fogadó termünkhöz, a Kerepesi-uti négyemeletes főépülethez, kiváncsian kérdezzük ezen nagyszerü palota hivatását. A be nem avatott, elhaladva az Athenaeum főhomlokzata mellett, s nem is sejtve, hogy hatalmas gyárépület emelkedik a hát-

térben, idegesen füléhez kap, mert nagyszabásu irodalmi és nyomdai intézet mellett járva, szinte hallani véli a sajtók zakatolását s a körforgók dübörgését. Ám ez csupa suggestió, mert nyugodtan járhatkelhet e palota belsejében is, messze van még a nyomdai üzem

MIKSA-UTCZAI BÉRHÁZ.

termeitől! Ez az épület valóban csak fogadóterem, melyben halk és gyengéd pourparler-k folynak, nagy üzleti tervek fogamzanak, tárgyaltatnak és végrehajtásuk itt csak irásban és szóban történik. Ez épület első emelete ugyanis az *Athenaeum Igazgatóságának* szolgál székhelyül. Itt van az utczai részben a vezérigazgatónak dolgozó és külön tár-

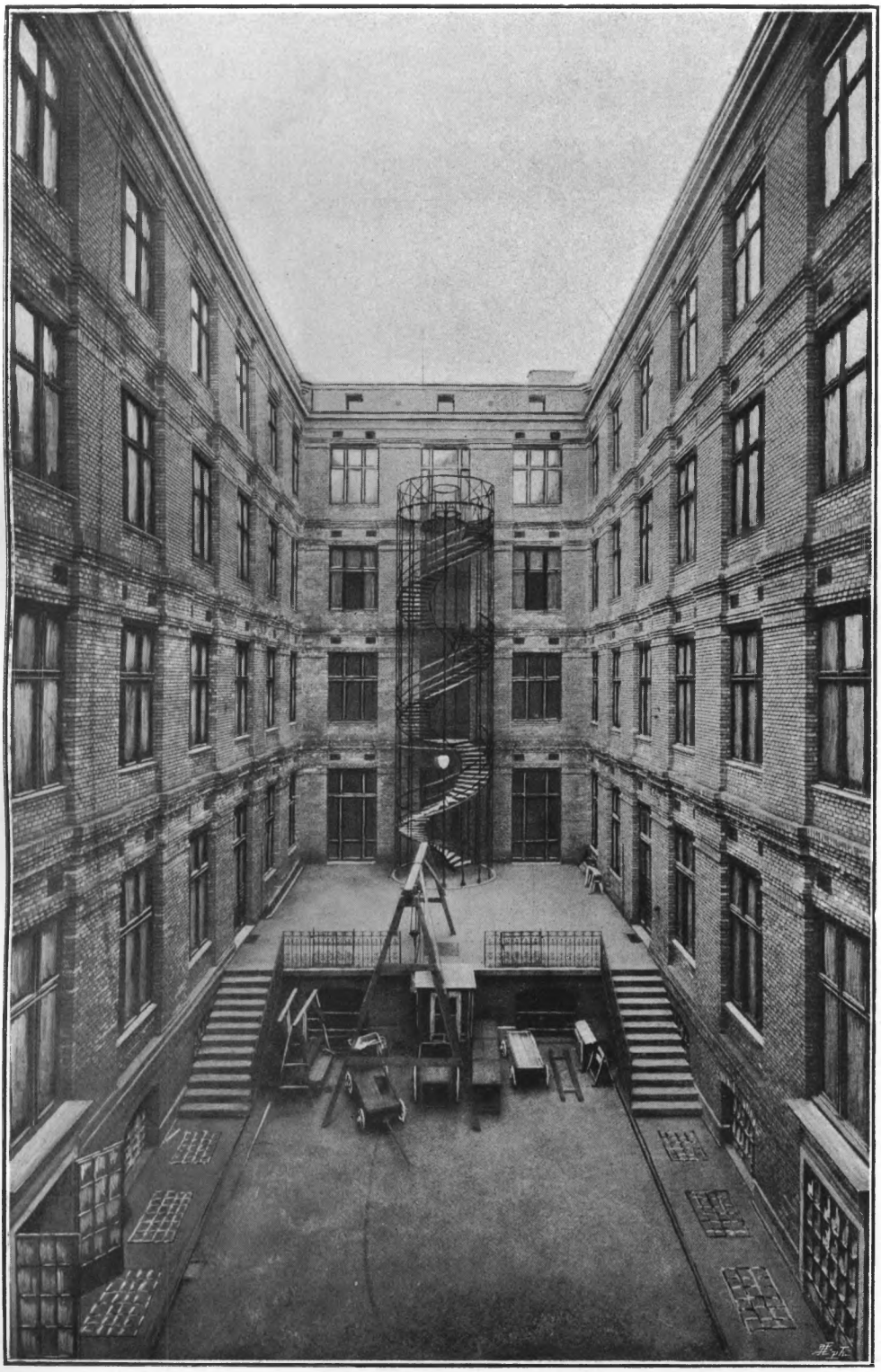

A GYÁRÉPÜLET UDVARA.

salgó szobája, az igazgatósági tagok társalgója és a nagy gyülésterem, ugyszintén a főkönyvelőség. Ezekkel összefüggésben eljutunk a titkári szobába és a folyosón át a könyv- és kőnyomdai megrendelési irodákba.

A második emelet az Athenaeum lapjainak szerkesztőségei részére van berendezve 4 nagy utczai és 10 kisebb udvari szobával a *Nemzet* és a *Magyar Ujság* munkatársai részére, mig a *Borsszem Jankó* és

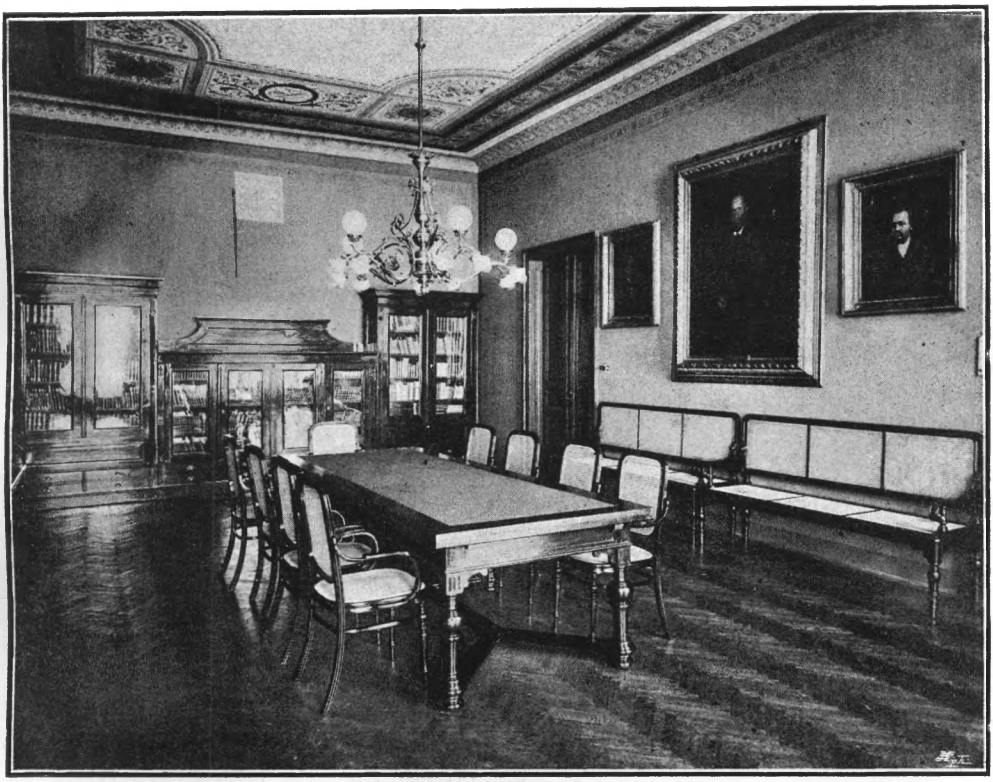

ÜLÉSTEREM.

a *Kis Lap* szerkesztősége az épület földszintjén honol. A hirlapok kiadóhivatala kényelmes berendezésü utczai helyiségben van elhelyezve közvetlen kapcsolatban a főpénztárral.

A Kerepesi-uti épület földszintje, első és második emelete átjárók utján közvetlen kapcsolatban áll a Miksa-utczai gyárépülettel.

Aki a gyárépület megszemlélését czélul kitüzi, az természetesen a pinczén kezdi és innen földszintre, majd emeletről emeletre járva, teszi meg érdekes és tanulságos körutját. Mindent meg fog igy látni, bámu-

latból alig fog kijönni, de miután a topographiai beosztás nem állhat szoros kapcsolatban a munka-beosztás egymásutánjával, ily módon még sem kap biztos áttekintést arra nézve, hogy mily hosszu, nehéz és bonyodalmas uton készül a könyv. Ezzel távolról sem akarjuk azt mondani, hogy véletlen szerint, rendszer és átgondolt terv nélkül helyezvék el az egyes osztályok; sőt épen az ellenkezőt fogjuk találni, azt t. i., hogy a telepnek kihasználása épugy, mint a hatalmas épületnek berendezése, a gyárban véghezmenő munka beosztása, az óriási gépezet kerekeinek egymásba vágása és harmonikus összműködése szempontjából a legtökéletesebb, legszerencsésebb megoldást nyerte.

Nagy vonásokban szemlélve a beosztást; a pinczében találjuk a központi fütés óriási kemenczéit, a körforgó gépeket és az anyag- és kőraktárakat.

Az alagsorban (souterrain) vannak elhelyezve a papirraktár, az asztalos műhely és a villamos kapcsolóterem.

Földszinten az utczai részben az óriási könyvnyomdai gépterem, az udvar felé pedig a kész nyomtatványok kezelése és a hirlapexpediczió található.

Az első emeleten az utcza felé a könyv- és kőnyomdai géptermek, az udvari részben a könyvkiadó osztály, a második és harmadik emeleten az utcza felé szedőtermek; az udvari részben pedig a második emeleten a könyvkötészet, a harmadikon a lithographiai rajzterem és a betüöntőde, az egész padláson végül a nagy könyvraktár van elhelyezve.

Látható ezekből, hogy a laikus részére czélszerübb és érdekesebb, ha nem az elhelyezés egymásutánját, hanem a könyv előállitásának menetét követjük az intézet részletes bemutatásánál, elkezdve a betük öntésén, azok szedését, majd a nyomást s ezzel kapcsolatban a papir és a kész nyomtatványok kezelését, a kép- és műnyomást, hirlapnyomást és kezelést, a könyvkötészetet, könyveladást és raktározást mutatván be.

A könyv előállitásának menetét követve, a betűkön, vagyis azokon a nyulánk kis ólomtesteken kell kezdenünk, melyeknek értelmes összerakása adja a szedést vagyis azt az alapot, mely festékkel bevonva s a nyomdai sajtóban tiszta papirra átvíve a nyomtatványt szolgáltatja.

A betük előállitására szolgál a gyári épület udvari szárnyának III. emeletén berendezett

BETŰÖNTÖDE.

Hét gépnek egyenletes kopogása mellett veszi fel itt az ugyanannyi olvasztó tégelyben folyékonynyá hevitett ólom az öntőgépbe

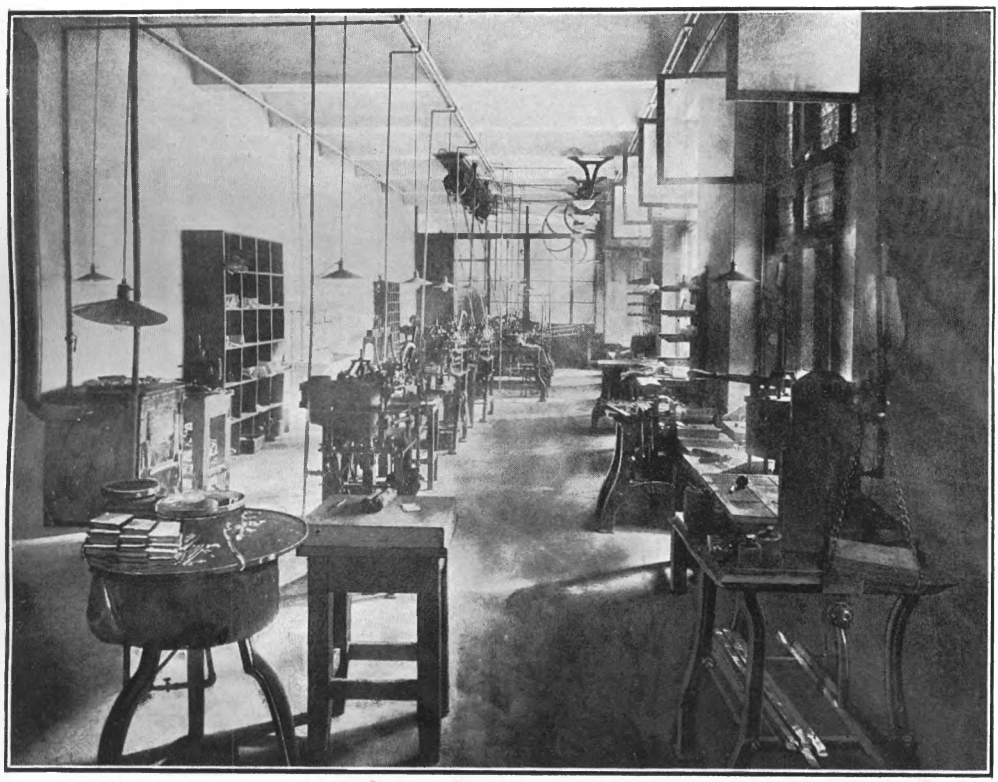

BETÜÖNTÖDE.

helyezett matriczok alakját. A hét betüöntő gép közül három modern szerkezetü ugynevezett *teljes gépet* látunk, melyek mindegyike naponkint 25,000 betüt képes készitení az emberi kéz beavatkozása nélkül, mig a másik négy, kézi üzemre berendezett kisebb betüöntőgép mindegyike naponta 6—8000 betünek ad formát. A betüöntőde tehát nem kevesebb mint naponta 100,000 vagyis évenkint 30 millió betűnek előállitására van berendezve. Oly óriási szükséglet ez, melyet nem vagyunk képesek megérteni mindaddig, mig az Athenaeum többi

SZEDŐK MOSAKODNAK.

osztályainak müködésével és óriási arányaival meg nem ismerkedtünk. Ugyanezen helyiségben látunk még külön készüléket lénia-öntésre, van itt gyalupad és a betüöntővel közvetlen összeköttetésben áll a tömöntőde (stereotypia) és a *galvanoplastika;* előbbi a kész szedés alakjának ólomba öntésére, utóbbi pedig képek faduczainak galvanoplastikai uton való fém-átvitelére szolgál, dynamo- és elektro-motorral felszerelve.

A kész betüket még csiszolják, fényesitik és azután az egyforma fajtájuakat egyenlő mennyiségben csomagolva leszállitják a II. emeleti könyöképületben levő *betüraktárba,* hol a csomagokat határozott rendszer szerint beraktározzák, a szedőknek szükséglet szerint kiadják, nyomás után pedig ismét szétszedve elhelyezik. Azon munkát, melyet a szedő az ólombetük öntudatos összerakásával végez, szedésnek nevezzük. A szedés czéljából

ÖT NAGY SZEDŐTEREM

áll rendelkezésre. Az I. számu *szedőterem* a gyárépület második emeletén 120 szedő részére van berendezve, ugy hogy mindegyik szedőnek 2 □ m.-nyi hely áll rendelkezésére. A hely ily bő elosztásánál nem csak a munka igényei nyernek kielégitést, hanem az egészség követelményei is szokatlan mértékben óvatnak meg. A háromágu magas és széles ablakok mindegyike ugy ezen helyiségben, mint egyáltalán a gyárépületben mindvégig két-két szellőztetővel van ellátva, melyeken át folyton friss levegő tódul be. Alig létezik gyárhelyiség, melyben a hygienikus szempont oly nagy mértékben volna tekintetbe véve, mint az Athenaeum uj épületeiben.

Az egészség főkelléke a tisztaság lévén, erre is kiváló gondot forditottak az épület tervezői. A helyiség tisztaságát nagyban előmozditja az uj találmányu *torgament* padozat, mely a mellett, hogy

LÁNYOK EBÉDELÉSE.

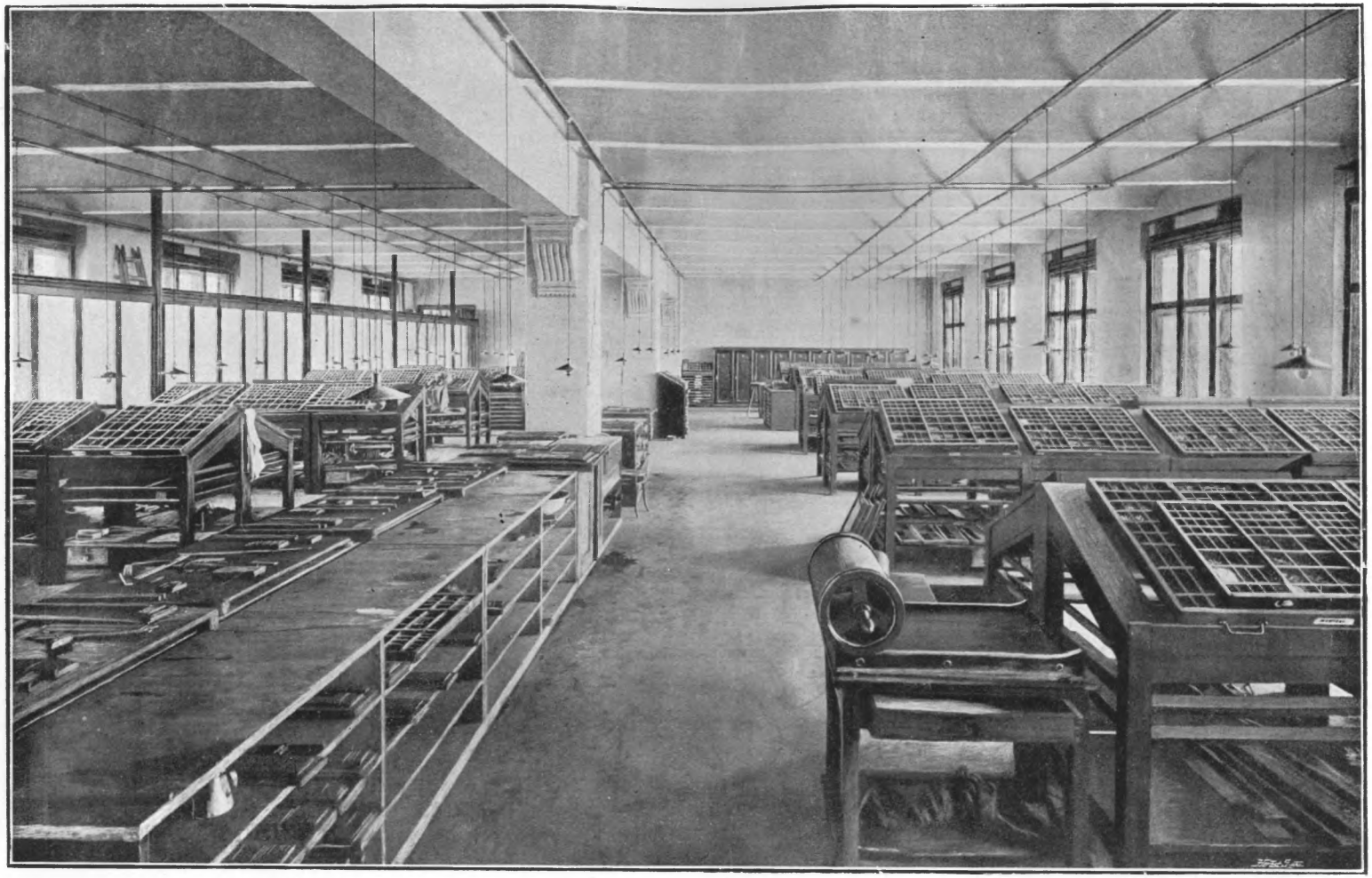

UJSÁGSZEDŐ-TEREM.

NAGY SZEDŐTEREM I.

ruganyos és a hideget nem igen tartja, azon fő előnynyel is bir, hogy piszkot nem vesz fel és könnyen surolható. A személyzetnél annyira fontos kézmosás czéljára kényelmes nagy mosdó medenczék vannak felállitva oly nagy számmal, hogy a munka befejezése után a szedők nem kénytelenek egymásra sokáig várakozni, hanem 3—4 percz alatt az egész személyzet elvégezheti az ólomanyaggal dolgozók számára oly rendkivül fontos kézmosást.

A KAPUS CSENGET.

De a tisztaságtól eltekintve is mindenképen gondoskodik az intézet arról, hogy majdnem félezernyi személyzete részére mindazon kényelmet és egészségi szempontból indokolt pihenést biztositsa, mely a munkánál elkerülhetetlen rend és pontosság betartásával összeegyeztethető. Igy nemcsak a munkaidő kezdetét és végét jelzi a portás harangszóval, hanem ugy délelőtt mint délután egy negyed órai pihenést engedélyez az igazgatóság, mely szintén harangszó által jeleztetik. A személyzet azon tagjai részére, akik oly távol laknak, hogy az ebédidő alatt nem járhatnának haza, egy külön étkező és várakozó helyiség van a kapu alatt berendezve, mely kellőkép fütve, különösen téli időben valóságos áldást képez a személyzet nagy részére.

A II. számu szedőterem közvetlenül az I. sz. mellett kizárólag az accidenczia-munkák részére szolgál és 24 szedő részére van berendezve, az előbbinél még kényelmesebb beosztással.

Ugyancsak a második emeleten van a III. számu szedőterem a hivatalos lap (Budapesti Közlöny) szedői számára. Ez a terem a többiektől teljesen elkülönitve (a javitnok részére is külön szobával kapcsolatosan) módot és biztositékot nyujt arra, hogy a hivatalos lap közleményei a lap megjelenése előtt nyilvánosságra ne juthassanak.

A FELHUZÓN.

További két hatalmas terjedelmü szedőterem tölti be a Miksa-utczai gyárépület III. emeletét, melyek közül az egyik az ujságszedők részére, a másik pedig a számoló szedők részére van berendezve.

Ezen öt szedőteremben összesen háromszáz szedő képes a legnagyobb kényelemmel dolgozni. Ha elgondoljuk, hogy egy szedő

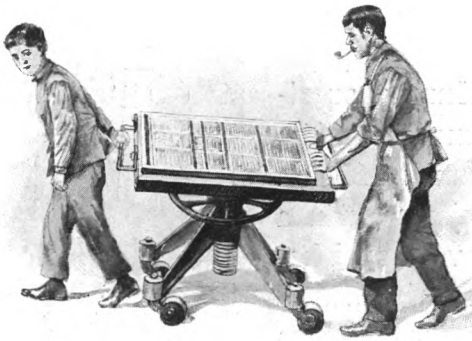

SZEDÉST A GÉPHEZ VISZNEK.

óránkint hétszáz betüt, naponkint tehát 9 munkaórát számitva hatezer betüt szed, már meg is értjük az óriási betüszükségletet.

A kész szedés oldalankint összekötve s ivenkint egy deszkára összeállitva egy erre a czélra szolgáló külön *felhuzón* bocsáttatik le a géptermekbe.

Külön lépcsőn át jutunk a szedőtermekből a nagy földszinti gépterembe, elhaladva a félemeleten levő revizori szoba mellett, mely egyuttal balesetek elleni első segélynyujtásra szolgáló teljes berendezéssel is fel van szerelve.

A NAGY GÉPTEREM.

Hat impozáns körülfalazott vaspilléren nyugszik a $49^1/_2$ méter hosszu és 15 m. széles nagy gépterem, mely a Miksa-utczai épületrész egész földszintjét elfoglalja és 13 háromágu, egyenkint $2^1/_3$ méter szélességü ablak által nyeri a legfényesebb utczai világosságot. Tágas, szellős, kényelmes, tiszta ez a terem, melyben szinte zajtalanul bonyolódik le a legnagyobb gyári munka. 17 hatalmas, részben legujabb szerkezetü *gyorssajtó* végzi itt a nyomás munkáját. Mindegyik sajtó külön elektromos motortól nyeri azt az erőt, mely hatalmas hengereit mozgásba hozza és a szedésen végig vezeti a tiszta papirt, hogy azután elegáns nyugalommal rakja ki a kész nyomtatott iveket. A gyorssajtók közül hatnak szerkezete a legfinomabb szin- és illusztrácziós nyomásra van megalkotva. A terem berendezését asztalok, hengermosó vályuk, egy 120 cm.-es nagy papirvágó gép, a munkások mosdója és 18 ruhaszekrény egészitik ki. Az esti világitást minden gépnél két állandó villámos lámpa szolgáltatja, ezen kivül minden egyes gép el van látva egy hordozható villamos lámpával, melynek segitségével a gépmester a sajtó mindegyik részét munka-

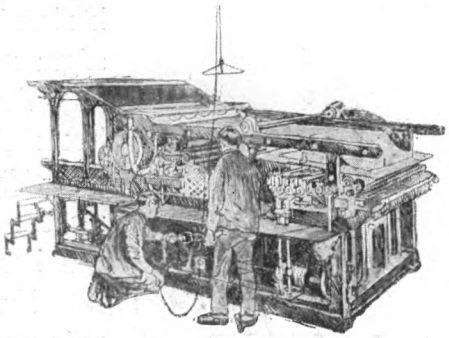

GYORSSAJTÓ MEGVILÁGITÁSA.

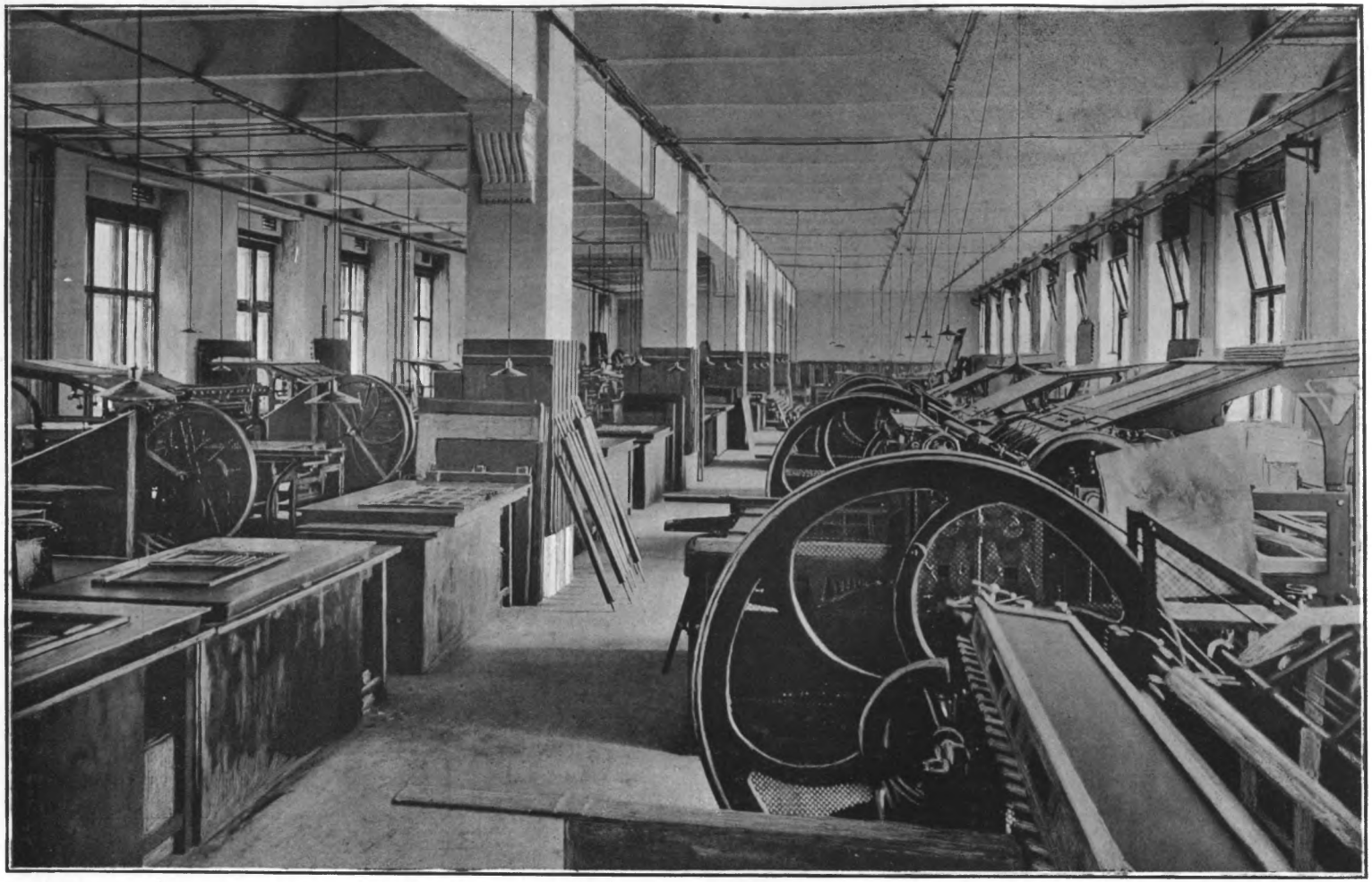

FÖLDSZINTI NAGY GÉPTEREM.

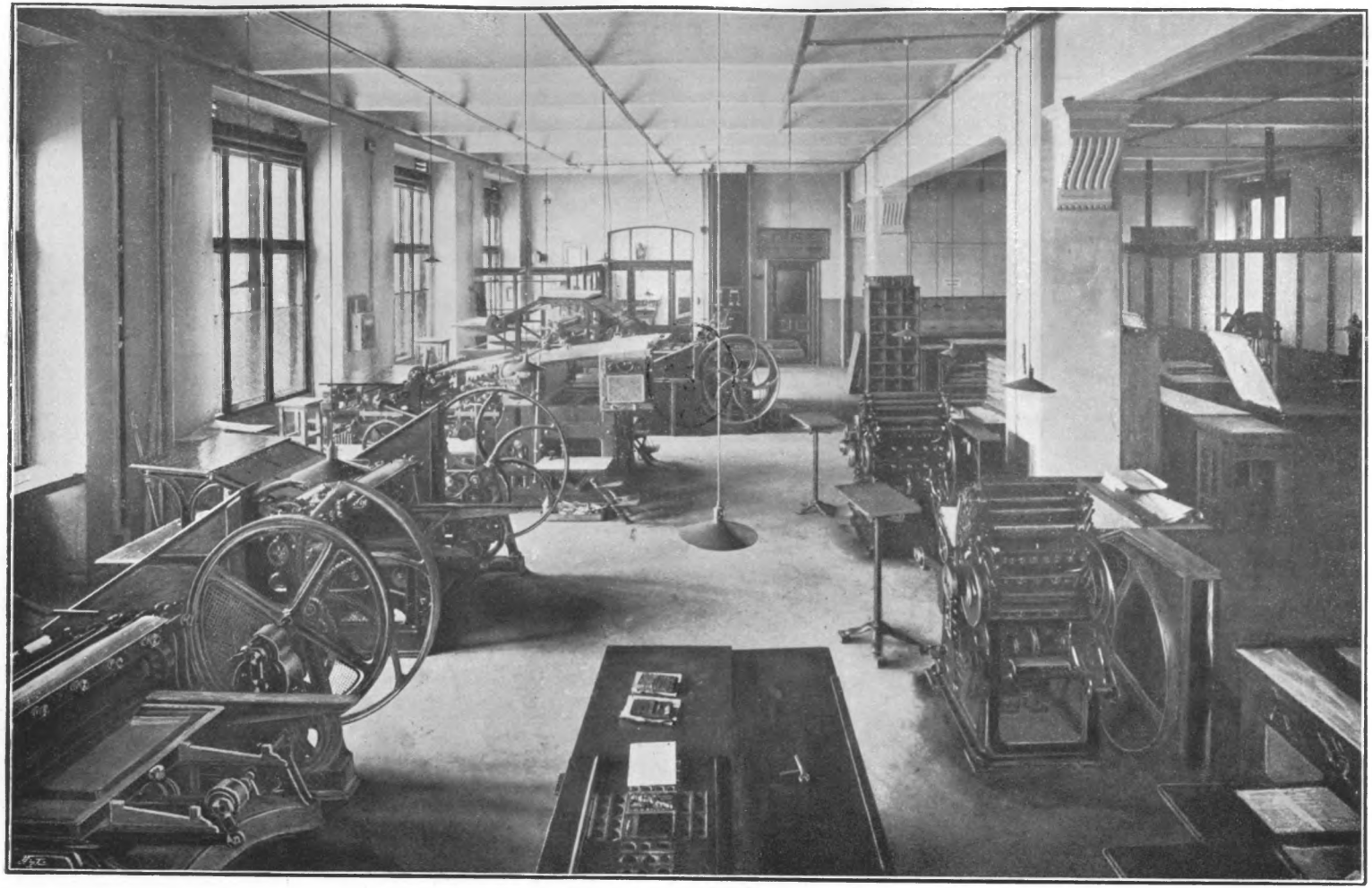

KIS (ACCIDENZ) KÖNYVNYOMDAI GÉPTEREM.

közben is tetszés szerint megvilágithatja. — A nagy teremnek mellékhelyiségeül szolgál egy légszesz-kályhával felszerelt forma-mosó konyha, melyben a szedést a nyomás befejezése után a festéktől megtisztitják, egy papir-áztató helyiség négy áztató készülékkel és a női munkás-személyzet részére egy külön öltöző-szoba.

A gépterem személyzetet képezi a főgépmesteren kivül 9 gépmester, 17 férfi- és 30 leány-munkás, összesen tehát 57 személy.

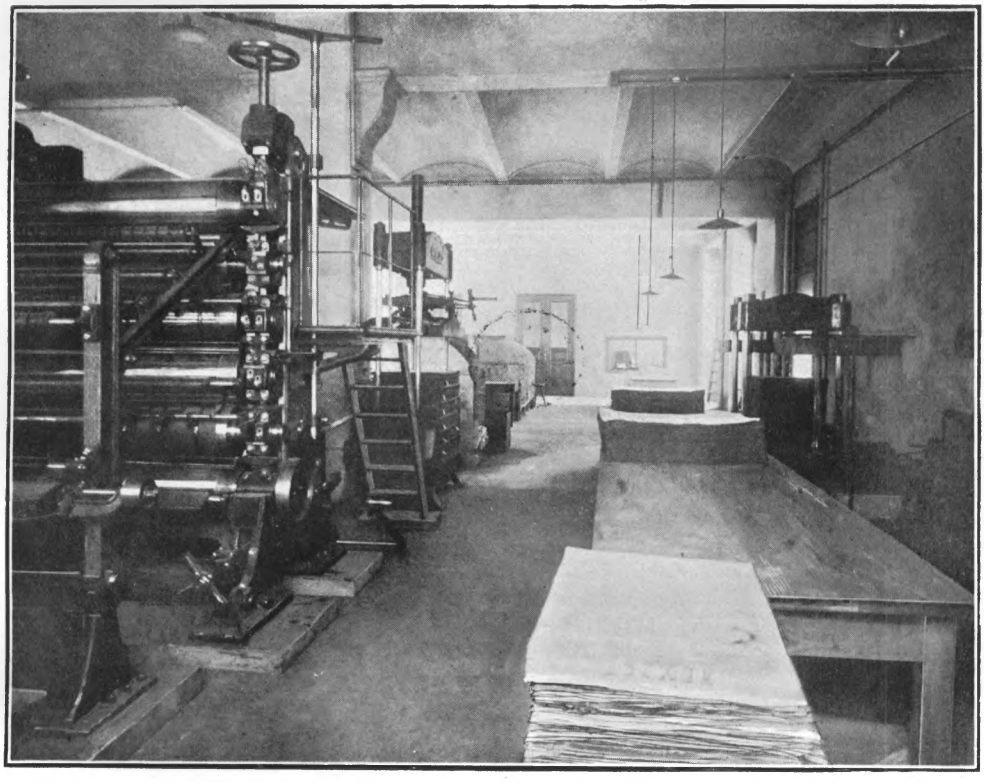

HATHENGERES KALANDER (SIMITÓGÉP).

A tágas folyosón eljutunk az udvari szárny földszintjére, mely a kész *nyomtatványok kezelésére* van fentartva. Itt történik a készen kinyomott ivek simitása és csomagolása, s innen indittatnak el a nyomtatványok a megrendelőhöz. Az ivek simitására három kézi üzemre berendezett nagy simitó prés, ezeken kivül egy 350 athmosphaera nyomásu hydraulikus prés áll rendelkezésre, mely géphez hasonlóval egy magyar és osztrák nyomda sem dicsekedhetik. Ugyancsak ezen helyiségben van felállitva a hathengerü Kalander, vagy

simitógép, mely a papirnak nyomás előtt való simitására szolgál és a maga nemében szintén egyetlen a monarchiában.

A nagy földszinti nyomdatermen kivül még egy gépterem szolgál a könyvnyomda igényeinek. Ez az első emeleti ugynevezett kis — vagy acczidenczia — gépterem, melyben 3 liliput-sajtó, 4 különböző nagyságu, amerikai rendszerü tégely nyomásu sajtó, 1 Cottrel-féle amerikai gyors-sajtó, egy finom kétszinü nyomásra szolgáló gyors-sajtó, két kézi-sajtó és egyhengerü nyomtatvány simitó gép van állandó müködésben. Ebben a teremben a kisebbszerü nyomtatványok, különösen az értékpapirok, részvények stb. nyomása van egyesitve. A sajtók kezelésére 1 főgépmester, 5 gépmester, 2 tanuló, 14 lány és 4 segédmunkás áll rendelkezésre.

Mielőtt a könyvnyomdai osztály berendezését lezárhatnók, még meg kell emlékeznünk a

ROTATIÓS GÉPEKRŐL ÉS A NAGY PAPIRRAKTÁRRÓL.

A rotatiós gépeket joggal nevezhetnők a könyvnyomdászat villámvonati mozdonyainak, annyira szédületes sebességgel végzik a nyomást. Mig a rendes gyorssajtók a villamos üzem folytán ugyszólván nesztelenül müködnek, s ezért bizvást is lehetett ezeket földszinten, sőt emeleten is elhelyezni, addig a rotatiós gépeket mélyen a föld alá, a pinczébe kellett befalazni. Három ily szörnyeteggel találkozunk a gyárépület udvari szárnyának pinczéjében. Az egyik, hazai gépiparunk büszkesége: egy *Wörner*-féle körforgó-ikergép, mely egy óra alatt 9000 példányt képes egy 16 oldalas ujságból teljesen kinyomni, ragasztani és hajtogatni. Ennek az esetleges pótlására szolgál egy másik *König és Bauer-féle* körforgó-gép, melynek munka-képessége óránkint hatezer példánynak felel meg. Ezen két gép mellett, melyek kizárólag ujságnyomásra szolgálnak, itt van felállitva egy változó nagyságu alakra szerkesztett ugynevezett variabilis gép, mely óránkint 4000 kétoldalas iv nyomására van képesitve. —

PAPIRCSOMAGOK LECSUSZTATÁSA.

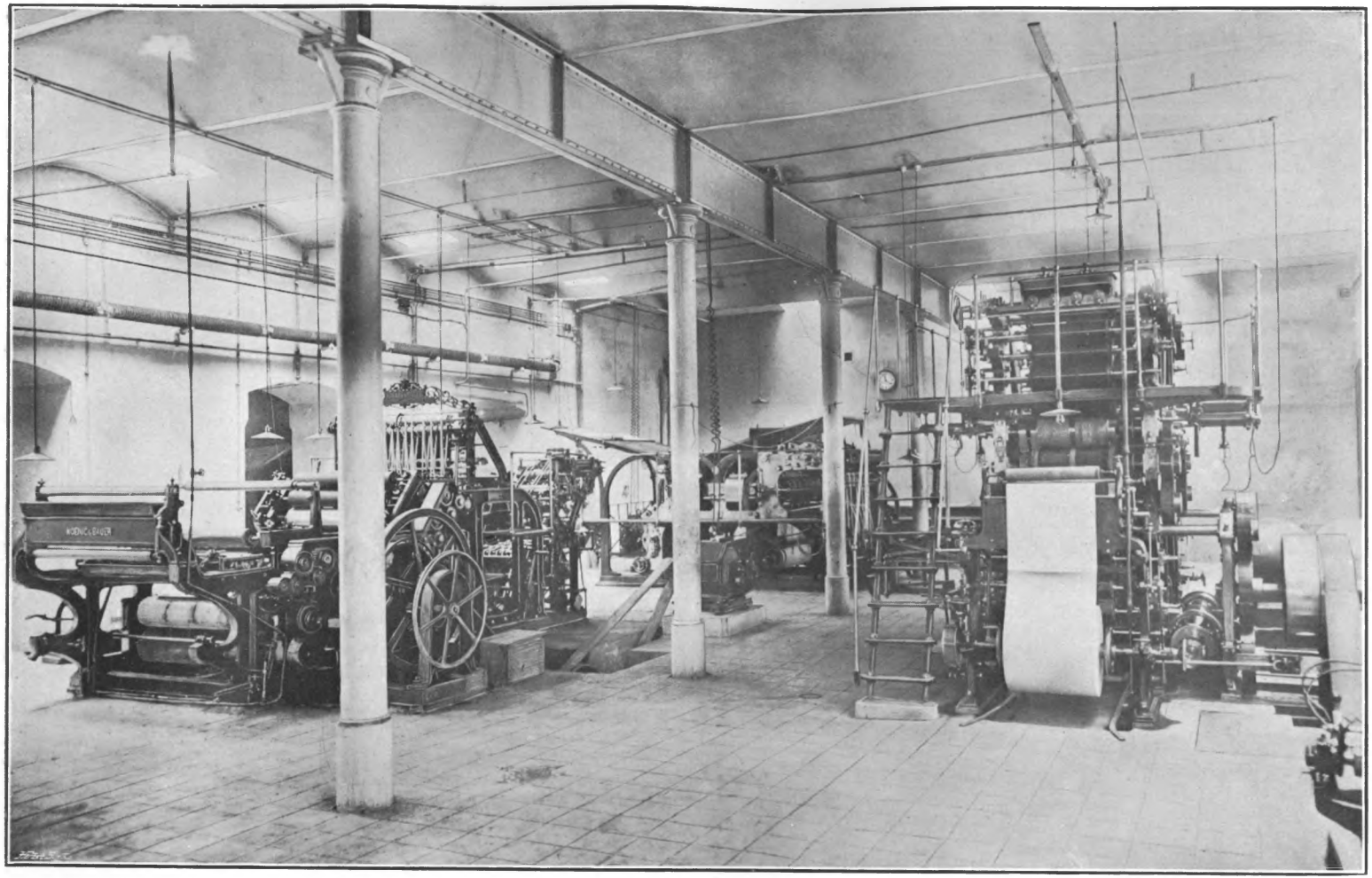

ROTÁCZIÓS GÉPTEREM.

PAPIRRAKTÁR.

A körforgó gépeken szedés helyett alkalmazandó tömöntvények előállitása a gépterem melletti helyiségben történik.

Összegezvén a nyomdai sajtók munkáját, az Athenaeum 17 könyvnyomdai gyorssajtója együttvéve óránkint 30.000 ivet, a kisebb sajtók együttesen óránkint 9000 ivet, a három körforgó gép pedig óránkint 19.000 ivet képes nyomni, ami 6 órai napi munkaidő mellett (négy órát kell számitani a nyomás előkészitésére) napon-

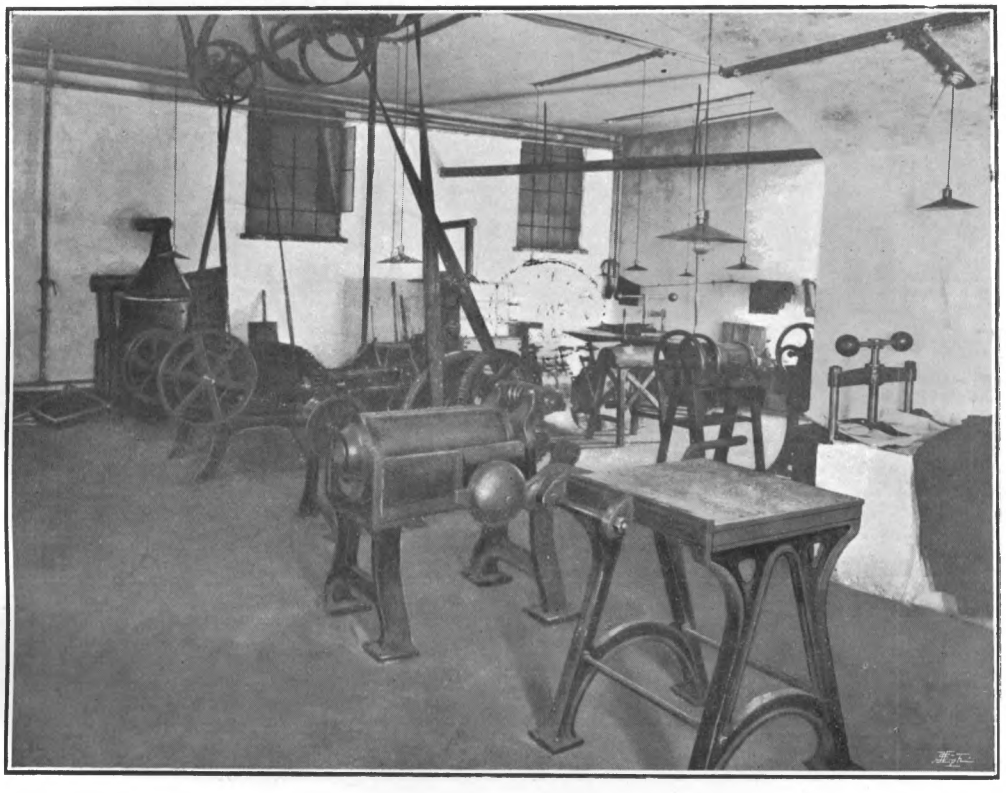

A ROTÁCZIÓS GÉPEK TÖMÖNTÖDÉJE.

kint 348.000 ivet tesz ki. Ez a munkamennyiség nemcsak a hazai nyomdákét mulja felül, hanem a legnagyobb angliai és amerikai nyomdák mellett is tisztességes rangot biztosit az Athenaeumnak.

Mindezen gépek óriási papirmennyiséget fogyasztanak, mely a gyárépület nagy alagsorában (souterrain) van elhelyezve. A papircsomagokat az utczáról Wertheim-féle csusztató készüléken bocsátják le, melytől váltókkal ellátott 3 vágányon vitetnek a beraktározás helyére, s innen az 1000 kgr. teherre épitett nagy felhuzóhoz (lift).

Ezzel a közönséges könyv- és ujságnyomás müveletein végig jutottunk volna. Ámde ha egy modern könyvet megtekintünk, azonnal meglátjuk, hogy van itt a rendes betünyomáson kivül részben diszül, részben oktatásra szolgáló egyéb nyomdai termék is szemünk előtt. Találkozunk szövegképekkel, szinnyomatu, fénynyomásu és réznyomásu műlapokkal is. Az Athenaeum ezeknek előállitásáról is gondoskodott. A szövegképek kliséi részére a Miksa-utczai bérházban egy photo-czinkographiai műtermet állitott fel, és a 40,000-re menő klisékészlet kezelésére a gyárépület III. emeletén egy nagy kliséraktár áll rendelkezésre.

Az egyéb műnyomások az I. emeleti kis nyomdai gépterem melletti nagy

KŐ- ÉS RÉZNYOMDAI GÉPTEREMBEN

történnek. Itt egyesitve van a kőnyomás (Chromolithographia), a fénynyomás (Lichtdruck) és a réznyomás (Heliogravure.)

A chromolithographiai nyomás kövekről történik, melyek beraktározására a gyárépület pinczéjében egy külön helyiség áll rendelkezésre rendkivül erős állványokkal. Ugyanezen helyiségben látjuk a kövek csiszolására szolgáló s villamos üzemmel müködő kőcsiszoló gépet. A kövek csiszolása a teljes sima felület nyerése végett szükséges, amely tükörsima kőlapra a kőrajzolók (lithographusok) a kőről nyomandó képet részben tollal rárajzolják, részben vésőtűkkel bemetszik.

A kőrajzolók részére a III. emeleten egy világos, nagy rajzterem van berendezve, amelyben egyéb müvészi munkálatok is végeztetnek. Ezen rajzteremmel kapcsolatban áll a kőnyomda főnökének külön műterme. A nyomásra elkészitett köveket felhuzón lebocsátják az első emeleti kőnyomdai gépterembe, mely a nyomás munkájára három nagy kőnyomdai gyorssajtóval és három kőnyomdai kézisajtóval van felszerelve. A szerkezet finomságára nézve méltán sorolhatók a legelsőrendü gépek közé az ezen osztályban levő bronzirozó (aranynyomásra szolgáló) gép, valamint a pantograph, mely kész rajzoknak nagyitására és kisebbitésére szolgál. A lithographiai gépteremben müködik a négy réznyomó sajtó is, melyek szerkezetre egyszerüek ugyan, de az egyes nyomandó lapok részére oly hosszadalmas, szinte művészies előkészületet igényelnek, hogy egy-egy sajtón naponta

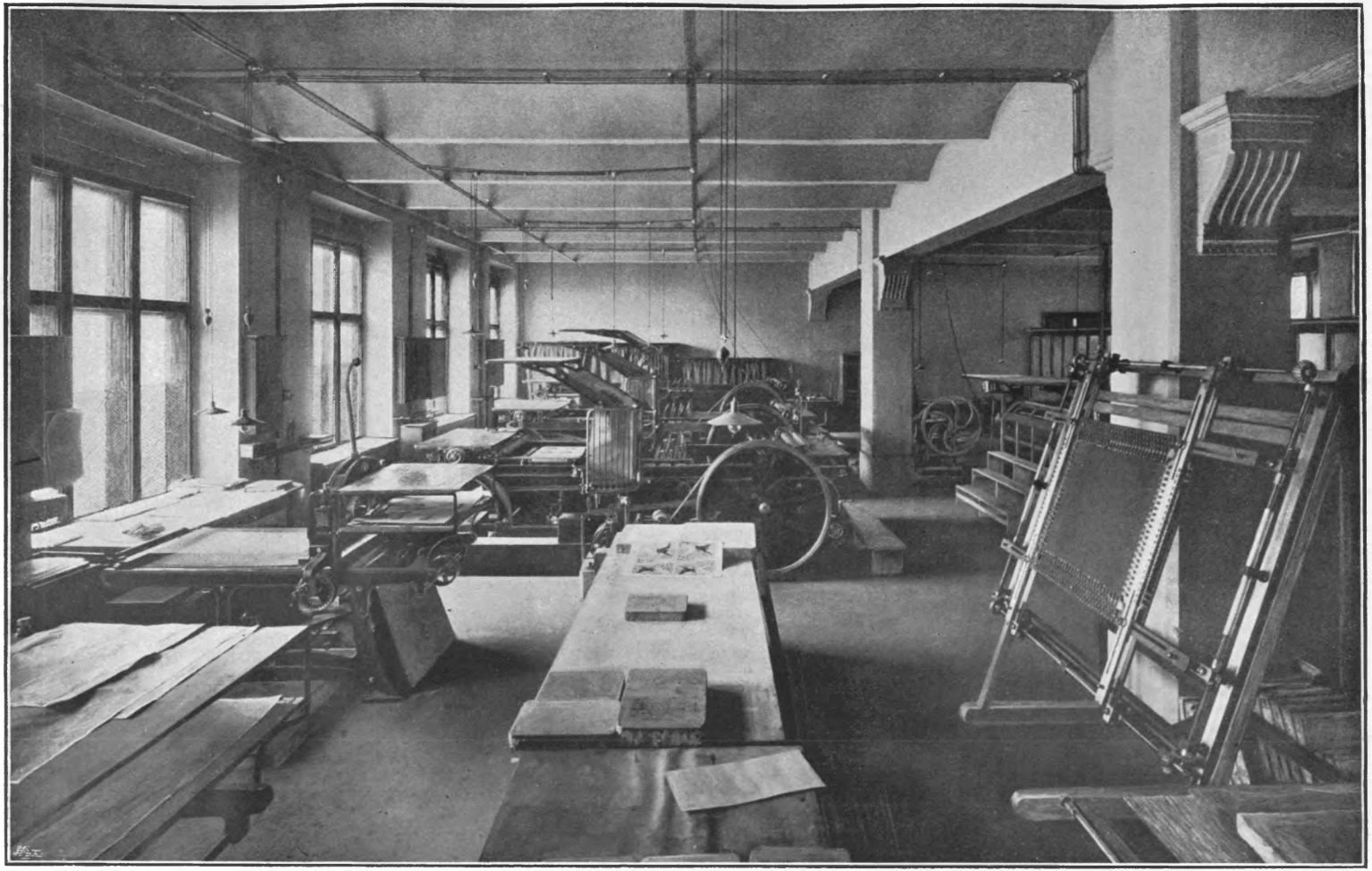

KŐNYOMDAI GÉPTEREM.

120—150 lapnál többet a leggyakorlottabb nyomó sem képes előállitani. A fénynyomda is e teremben van berendezve.

A kő- és réznyomda ezen tökéletes és modern berendezését még fényképészeti laboratorium, egy 40°-ra füthető száritó kamara, továbbá külön férfi- és női öltözőszoba egészítik ki.

Igy futólag megismerkedtünk a könyv szövegíveinek és műlapjainak nyomásával. Ezeknek további kezelését, amennyiben a meg-

KŐNYOMDAI RAJZTEREM.

rendelők nem kivánják egyes ivekben átvenni, a könyvkötészetben láthatjuk magunk előtt.

Mielőtt azonban a tulajdonképeni könyv teljes felruházását megtekintjük, vessünk még egy futó pillantást a nyomdának azon termékeire, melyek pongyolában indulnak utra a közönség közé: a hirlapokra, azok kezelésére és szállitására. A körforgó-gépek által óránkint ezrivel kinyomott ujságoknál nemcsak a nyomatásnak kell bűvös gyorsasággal véghez menni, hanem az ujság lényegéből következik, hogy

gondoskodni kell arról is, hogy a lapok minden másodpercz kihasználásával kihordhatók, postán, vasuton tovaszállithatók legyenek. Hogy e munkának nehézségei leküzdhetők legyenek, e czélra egy külön osztály van szervezve: a *hirlap-expediczió,* mely ugy a reggeli mint az esti lapokat, nemkülönben az Athenaeumnál nyomatott és itt kezelésben levő számos hetilapot is feldolgozza és elszállitásukról gondoskodik. A lapok napi forgalma jóval felülmulja a tizezret, oly napokon pedig,

A HIRLAP-EXPEDICZIÓ TERME.

amelyeken heti lapok is jelennek meg, (különösen szombaton) a Borsszem Jankó, Kis Lap, Magyar Bazár és Franczia Divatlap kezelése folytán kétszeres munka hárul ezen osztályra. Az Athenaeum telepének minden intézményén végigvonuló *humanus* szempont ezen osztálynál is érvényesül, amennyiben azon leánymunkások részére, kik a reggeli lapokkal lévén elfoglalva, az éjjel egy részét is itt kénytelenek eltölteni, egy külön hálóterem van berendezve.

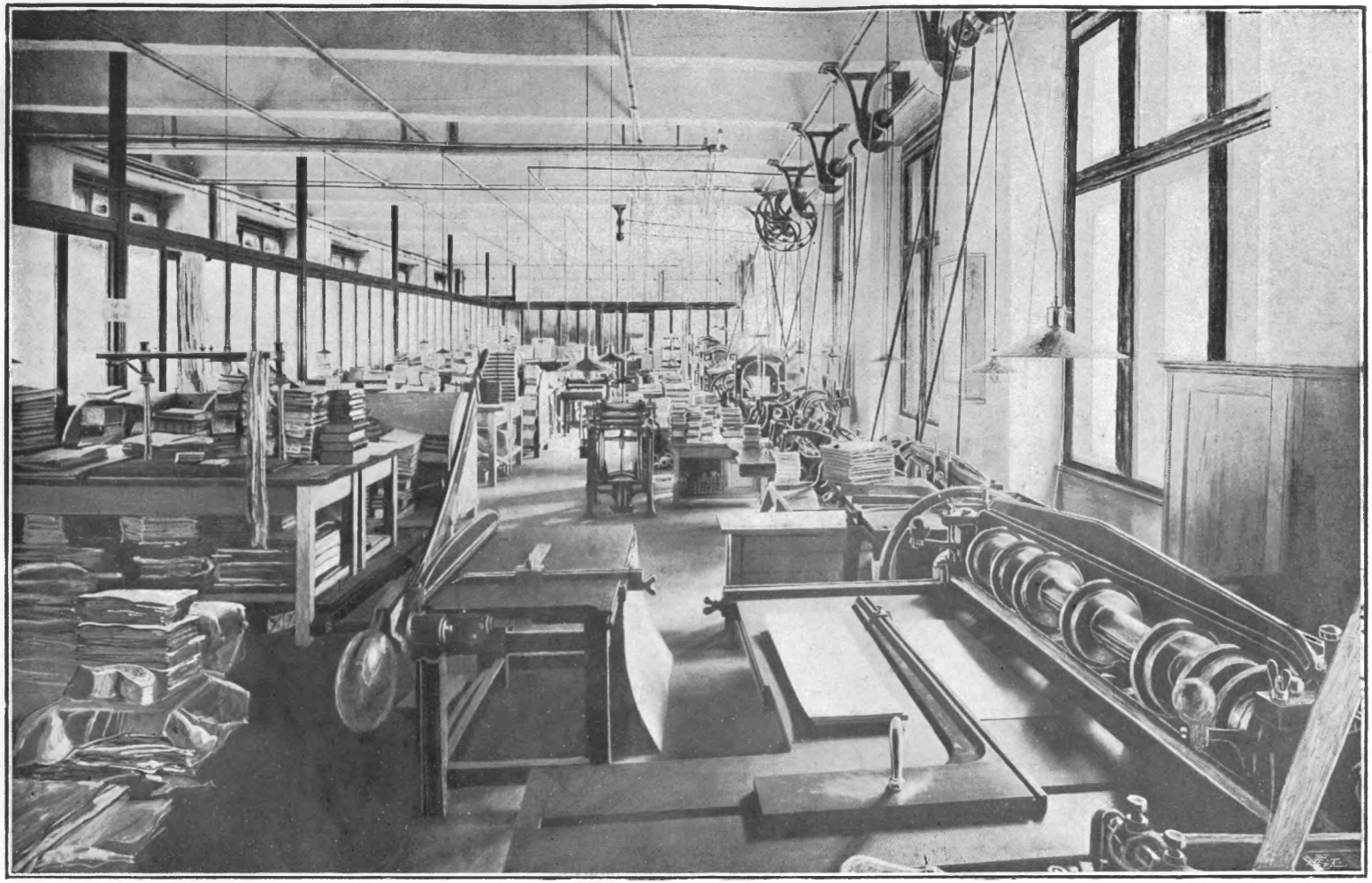

KÖNYVKÖTÉSZET.

A KÖNYVKÖTÉSZET.

Annak az óriási mennyiségü nyomtatványnak tekintélyes része, melyet az Athenaeum sajtóin előállitanak, nem pongyolában, ivekben hagyja el a házat, hanem itt azt a becsületes köntöst is meg kapja, melyben könyveket kézhez szoktunk venni. Az uj telepen ezen különálló nagy iparágat, a könyvkötészetet, is megtaláljuk, és pedig oly tökéletes gépi felszereléssel, minő hazánk egyéb könyvkötészeteiben egyátalán nem létezik. Vékony füzetet, vaskos könyvet, egyszerü olvasmányt és diszmüvet a legegyszerübbtől a legpompásabbig, a legkisebbtől a legnagyobbig valósággal *gyárilag* füz és köt az Athenaeum könyvkötészete, melyben egy müvezető alatt 45 főnyi személyzet nyer állandó foglalkozást. Itt készült már a lefolyt karácsonyra Endrődi Sándor Költeményeinek pompás aranymetszéses diszkötése, itt kötik a nagy Millenniumi Történet és a Képes Irodalomtörténet hatalmas példányait, s maholnap már a Hock-féle Imakönyv finom bőrkötéseit is elvonhatjuk a külföldi könyvkötő ipartól, melyre eddigelé ily kötéseknél teljesen rá voltunk utalva. A kézi üzemre dolgozó némely egészen kis gépeken kivül itt is villamosság hajtja az egész gépezetet. A gépek felsorolása és rendeltetésük magyarázata egy külön füzetet venne igénybe, azért itt csak nagy vonásokban mutathatjuk be azokat. Kezdjük a 2 nagy és 2 kisebb drótfüző, és egy *czérnafüző gépen* (az Athenaeum egyik büszkesége, mert hazánkban az egyetlen), melyek segitségével az összehajtogatott iveket összefoglalják, összeerősitik; van ezeken kivül három ugynevezett aranyozó prés a könyvtáblákon levő szin- és aranynyomás czéljaira, lemezvágó-körolló, papirvágógép, több csomagolóprés, tokkészitő és tokfüzőgép stb. Ezen osztályban van elhelyezve az önmüködő köszörülőgép is, mely az intézet összes gép-késeinek köszörülésére szolgál. Innen, a könyvkötészettől egy külön felhuzó szolgál egyrészt a padláson levő nagy könyvraktárba, másrészt az első emeleten elhelyezett könyvkiadó osztályba.

A HIDMÉRLEGEN.

Mindezekkel alkalmunk volt a könyv technikai előállitását végig kisérni. A mi

a könyvvel ezután még történik, az már nem csak a gyár berendezéseinek tökéletes müködésétől, nem csak az üzem fejlett tökélyétől függ, hanem első sorban attól, hogy mi a könyv tartalma, belső értéke. Értjük az Athenaeum saját kiadásában megjelenő könyvek eladását, mely a

KÖNYVKIADÓ OSZTÁLY

feladatát képezi. Ezen osztály, melynek feladata már a kiadandó munkák

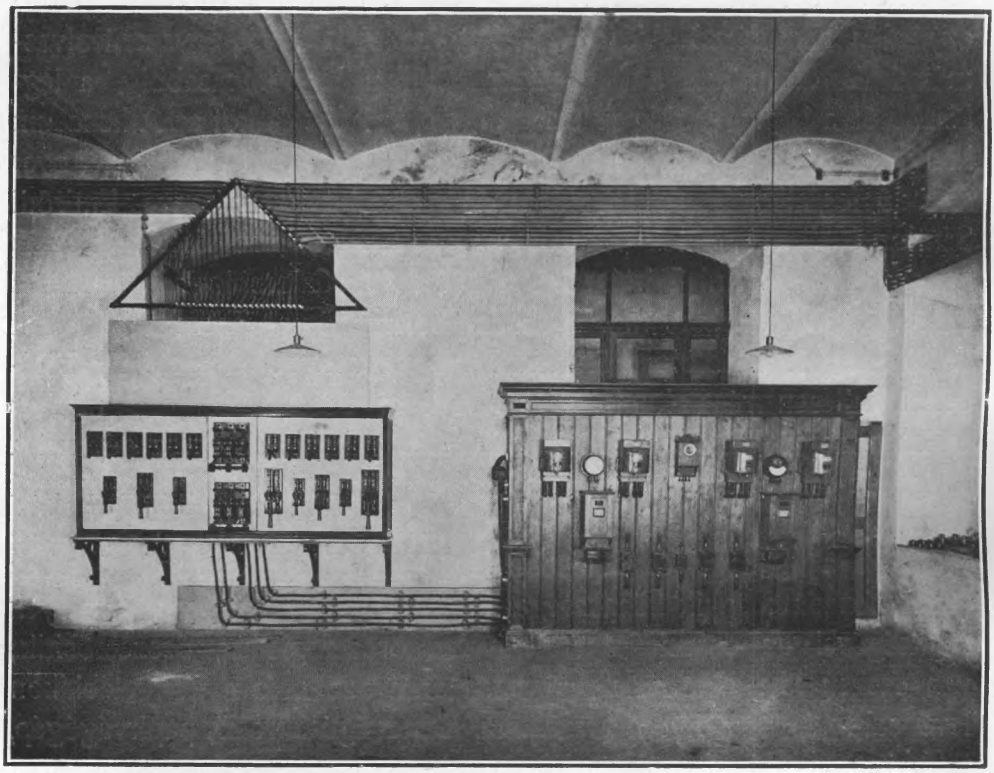

A VILLAMOS KAPCSOLÓ-TEREM.

megválasztásán, kiszemelésén és megbiráltatásán kezdődik, s mely a gyári üzem összes ágaival szemben mint megrendelő fél szerepel, a Miksa-utczai ház udvari szárnyának első emeletén van elhelyezve és egyrészt a szerzőkkel való érintkezést, másrészt a könyvkereskedelmi forgalmat bonyolitja le. Ezen osztály munkáját legjobban megitélhetjük, ha elgondoljuk, hogy az Athenaeum kiadványainak száma az ezerötszázat tulhaladja. A készletek egy kis része az irodahelyiséggel kapcsolatos *kézi raktárban*, kb. 800 fiókban van rendszeresen elhe-

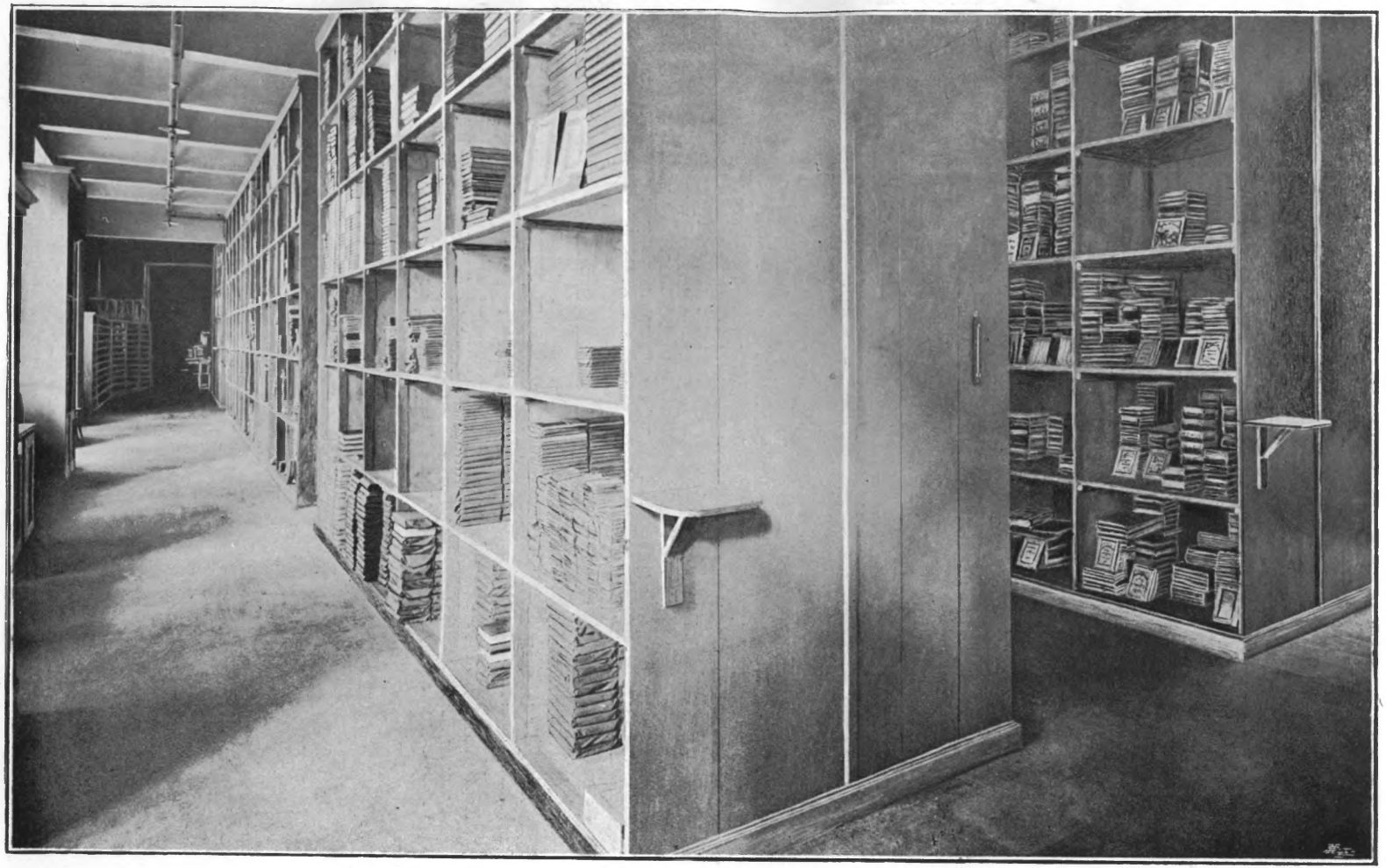

KÖNYVKIADÓ-OSZTÁLY KÉZI RAKTÁRA.

lyezve, még a többi a padláson van kb. 10.000 nagyobb csomagban beraktározva a legjobb áttekintést nyujtó számrendszer szerint.

Az idegen rendelők részére készülő nyomdai munkák fuvarozása az udvarról történik s ugy a be- mint kijáró árukat a kapu alatt levő hidmérlegen suly szerint pontosan lemérik.

Láttuk immár az intézet szellemi vezetését, épugy mint gyári üzemének teljes lefolyását, s igy csak a mechanikai központtal kell még megismerkednünk, mely az erők vezetésére és szétosztására szolgál. Az alagsorban találjuk a tágas és kényelmes kapcsoló-termet, melybe az utczáról átnyulnak a villamos vezeték hatalmas kábeljei, hogy itt a kapcsoló-készülék segélyével szabályozva, az egyes osztályokba szétágazzanak s részben az üzem hajtó erejét, részben a villamos világitást szolgáltassák. A laikust, a hatalmas kapcsolótábla előtt állva, okvetlenül félelem szállja meg, elgondolván, hogy hivatatlan kezek a rejtélyes erő helytelen kezelésével sokféle bajt okozhatnának. A szakavatott gépész azonban a legcsodálatosabb nyugalommal intézi innen az egész nagy intézet világitási- és erőszükségletét.

BUDAPEST, 1899.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. NYOMÁSA.